



National Library
And Archives Of
The I. R. Of Iran

journal of Iranian- Islamic Studies

Print ISSN 2322-2891

Online ISSN 2717-2961.

Vol12.No4. Winter 2023. PP.35-49

Iranistics

Mohammad Hossein Ramsht¹  Ebrat Mohammadyan²  

1. Professor, Department of Geomorphology, Faculty of Geography and Planning Sciences, University of Isfahan. Isfahan, Iran. [m.h.ramsht\[at\]geo.ui.ac.ir](mailto:m.h.ramsht[at]geo.ui.ac.ir)

2.(Correspondence author) Postdoctoral Researcher, Natural Geography, Faculty of Geography and Planning Sciences, University of Isfahan. Isfahan, Iran. ebrrmohammadyan@gmail.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 03 Sept 2022

Received in revised form:
19Dece 2022

Accepted: 24 Dece 2022

Published online:

5Janu2023

Keywords:

Iranian Studies,
Iranistics,
Lived experience,
The significance of the
earth,
mirror identity,
Spatial identity.

1. Abstract

Changing the status of "Iranian studies" to "Iranistics" comes from the fact that the basis of the model of "Knowledge" has undergone a transformation. IN authentic Iranian studies, "Descartes' duality"; old and rejected, is assumed. Here, man is not considered as a mere knower, but knowledge is considered as a joint product between the knower and the phenomenon, and in this context, the patterns of knowledge and scientific autopsy of Iran undergo fundamental changes. On the one hand, the way information is reflected in the researcher's mind is important, and on the other hand, the role of the land of Iran in creating logic and the type of lived experience that the residents of this land have learned from living in it is expressed. In other words, place identity plays a major role in the type of knowledge resulting from the emotional intelligence of its residents. In Iranian studies, the researcher and the way the data is reflected in his mind become important. Because the result of such an analysis takes place in the form of the researcher's cultural, social and linguistic components, and therefore the influence and impact of the long-standing pattern of understanding and knowledge of each researcher is recognized by what we mean. In other words, the basics of knowledge are directed to the realm of culture and sociological features of the observer. This fundamental turn in the principles of Iranian studies should first be attributed to the theory of "Mirror Identity" and "Geographical Device of Iran". This pattern of reflection on phenomena has created a new realm of



understanding and knowing Iran and being Iranian for us and can help us to better understand the atmosphere of Iran. And create a more logical connection with the environment and understanding of cultural differences. And explain the reasons for Iran's immortality throughout the ages. Therefore, in Iranian Studies, not only the researcher's mind and mental schemes, but also the residents' mental schemes and the decoding of their mental image are of interest. In this method, the "meaning of the land" is formed, which is a conceptual metaphor of the effect of the land on the understanding and logic of the knowledge of its inhabitants.

2- Introduction

The recognition of various texts from Iran will be done by interpreting them through semiotic and semantic analysis until reaching the field of semantics and usage. Understanding the difference between Irenology and "Iranian knowledge" will help us present Iran not only as a hard truth but also as an interpretable reality and a factor in the epistemological logic of its inhabitants' thoughts and experiences. This perspective reveals the secret of Iran's cultural unit's immortality and permanence, based on culture and a rich cultural ecology, rather than race or nationalism. In this article, we discuss cultural Iran, Iranian identity based on Sapir-Whorf's (1960) theory, an epistemological identity, and introduce it.

3- Material & Methods

A question arises here: One question arises: why has Iran, among its 15 neighboring countries with a history of independence, always remained a cultural and independent unit in history's context? We can answer this question by referring to several central theories in the field of epistemology. In this article, we analyze two important epistemological features of Iran, relying on the theory of several researchers who are experts in this field. The phenomenological approach and the benefit of "text analysis" led to six new theories about Iran's land, resulting in a semantic autopsy. To achieve the research's goals, we studied the sources of the six theories, re-read and analyzed the texts, deduced the extracted conceptual propositions about Iran's characteristics, and explained the importance of each one.

4- Discussion of Results & Conclusions

The research indicates that the change in researchers' approach from Irenology to Iranian knowledge defines new horizons of the cognitive understanding of the inhabitants of the land of Iran for us and leads to the

mechanism of the influence of place in the epistemological framework of Iranians.

Studies have shown that Iranian studies can explain many cultural events our national rituals and celebrations and how the inhabitants of Iran understand their biological place. This issue can help us in understanding the biological, cultural, and social structure existing in Iran in the field of epistemology. As mentioned in the geographical framework of Iran, many of our collective and cultural behaviors are teachings that the place has instilled in them in the form of experimental and emotional knowledge.

Therefore, the concept of Iranianism is also separated from the classic forms of race, blood, and nationalism, which usually do not have documented scientific support.

Iranianism is presented in the field of epistemology in this way: the inhabitants of the land of Iran, since they have lived in this place, have a special mental and intellectual framework under the influence of the place's identity and think according to its cultural place.

Reference

- 1- Adibzadeh, Majid (1388). *Epistemological Democracy*, Phoenix Publications, first edition, Tehran.
- 2- Spiren, Ann Whiston (1387). *Manzar language*, translated by Seyed Hossein Bahraini and Behnaz Aminzadeh, Tehran University Press. Second edition, Tehran.
- 3- Baba Jamali, Farhad (1391). *The components of geomorphology and its effects on the civil identity and handwoven carpet art of Iran (case example: smooth civility and non-fluid civility in central Iran)*, PhD thesis, supervised by Mohammad Hossein Ramsht, University of Isfahan, Department of Natural Geography.
- 4- Badakhshan, Ebrahim and Azmoudeh, Hassan (2012). *Rethinking linguistic relativity with a cognitive approach and relying on Persian language data*, *Scientific-Research Quarterly of Persian Language and Literature*, Faculty of Literature and Foreign Languages, Islamic Azad University, Sanandaj Branch, (11), 1-28.
- 5- Javadi, Ruqiya (2011). *Marx's Philosophical Thoughts*, *Parse Magazine*, (18-19), 53-79.
- 6- Child, Gordon (1355). *Man creates himself*, translated by: Ahmad Karimi Hakak, Mohammad Hel-Etaei, Pocket Books Co., Ltd. Publications (in collaboration with Franklin Publications), third edition, Tehran.
- 7- Haqshanas, Mohammad Ali (1390). *Persian language and literature at the crossroads of tradition and modernity*. Advertisement, first edition, Tehran.
- 8-Ramshet, Mohammad Hossein, Tayyaba Mahmoudi, Mozhgan Inteziri, Abbas Ali Vali, Ali Rabbani (2015). *Spatial identity and its role in the*

crystallization of Iranian civil society, *Quantitative Geomorphology Research*, 4(4), 56-71.

9- Rahdan Mofard, Mohammad, Mohammad Hossein Ramsht (2015). *Geographical Institution of Iran, Publishing Pattern of Progress, Affiliated to Islamic Pattern Center of Iran, First Edition, Tehran.*

10- Rouhani, Massoud, Mohammad Enayati Qadiklabi (2009). The components of national identity in contemporary poetry (a case study of Mohammad Reza Shafiei Kodkani's poetry), *National Studies Quarterly*, (2), 105-126.

11- Selgi, Leila, Mohammad Ali Zanganeh Asadi, Ebrat Mohammadian (2018). Phenomenology in Geomorphology, *Quarterly Journal of Geography and Development*, (54), 1-14.

12- Mohammadian, Ebrat (1400). Spatial identity, settlement and settlement system in the land of Iran (under research), responsible for the project: Mohammad Hossein Ramsht, support fund for researchers and technologists of the country.

13- Mohammadian, Ebrat (2018). The logic of the spatial arrangement of settlements in the Khuzestan plain, *Quarterly Journal of Geography and Urban-Regional Studies*, (33), 147-160.

14- Mir Baghrifard, Seyyed Ali Asghar, Fateme Bostan Shirin (2001). Cordoba and Isfahan and the similarity of its two philosophical schools, collection of articles, International Conference of Cordoba and Isfahan two schools of Islamic philosophy, May, Isfahan.

15- Nematolahi, Fatima (2013). Transtextual space in geomorphology, scientific and research quarterly, geography and environmental planning, 25 (1), 109-120.

16- Tashan, Mohammad Reza (2016). Zagros and spatial identity, *Quarterly Journal of Geography and Environmental Planning*, 28 (4), 165-176.

17- Hashemi, Zohra, (1389). Conceptual metaphor theory from the point of view of Likoff and Johnson, *Adab Research*, (12), 119-140.

18- Helali, Fatemeh, Toubi Zamani (1387). Native science from the point of view of Dr. Seyed Hossein Nasr, "Farhang al-Horesh" Quarterly, 1(1), 117-150.

19- Carol E. Cleland, (2002). Methodological and Epistemic Differences between Historical Science and Experimental Science, *Philosophy of Science*, 69(3), PP. 474-496.

20-<http://www.jstor.org/stable/10.1086/342455>.

21- Hillier, Bill. Hanson, Julienne, (1984). *The Social Logic of Space*,
Published by Press Syndicate University of Cambridge.

22- Sapir, E., (1929). *The Status of Linguistics as a Science*. *Language*, 5.
2:207-14.

23-Whorf, B., (1956). *Language, Thought, and Reality: Selected Writings*.
ed. By J. B. Carroll, Cambridge, Mass: MAT Press.

Cite this article: Ramsht, Mohammad Hossein & Mohammadyan ,Ebrat, (2023) *Iranistics*. *Journal of Iranian and Islamic studies*.vol 12. No4, Peges-35-49.

Doi: 10.30484/JII.2022.3029



© The Authors **Mohammad Hossein Ramsht& Ebrat Mohammadyan**
Publisher: National Library and Archives of the I. R. of Iran

Doi: 10.30484/JII.2022.3029



ایران شناختی*

محمد حسین رامشت^۱  عبرت محمدیان^۲ 

۱-استاد، گروه جغرافیای طبیعی، دانشکده جغرافیا و علوم برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. [m.h.ramesht\[at\]geo.ui.ac.ir](mailto:m.h.ramesht[at]geo.ui.ac.ir)
۲-نویسنده مسئول (پژوهشگر پسادکتری، جغرافیای طبیعی، دانشکده جغرافیا و علوم برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. ebrrmohammadyan@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

تغییر جایگاه ایران‌شناسی به ایران‌شناختی از آنجا ناشی می‌شود که بنیان الگوی «شناخت» دچار تحول شده‌است. در ایران‌شناختی، اصل «دوگانگی دکارتی» مندرس شده، فرض شده‌است. در اینجا انسان به‌عنوان شناسنده صرف تلقی نمی‌شود بلکه شناخت را محصول مشترک بین شناسنده و پدیده دانسته و بر این سیاق الگوهای شناخت و کالبدشکافی علمی ایران، دستخوش تغییرات بنیادی می‌شود. از یک سوء نحوه بازتاب داده‌ها در ذهن پژوهشگر اهمیت می‌یابد و از سوی دیگر نقش سرزمین ایران در ایجاد منطق و نوع تجربه زیسته‌ای که ساکنان این سرزمین از زیستن در ایران آموخته‌اند، مطرح می‌شود. به بیان دیگر، هویت مکانی نقش عمده‌ای در نوع شناخت منتج از خرد عاطفی ساکنان خود، دارد. در ایران‌شناختی، پژوهشگر و نحوه بازتاب داده‌ها در ذهن او اهمیت پیدا می‌کنند. زیرا حاصل چنین تحلیلی در قالب مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و زبانی پژوهشگر صورت می‌گیرد و بدین ترتیب تأثیرگذاری و تأثیرپذیری الگوی دیرینه فهم و دانش هر پژوهشگری با آنچه ادراک معنا می‌کنیم، به رسمیت شناخته می‌شود. به سخن دیگر مبانی شناخت به قلمرو فرهنگ و ویژگی‌های جامعه‌شناختی رصدکننده معطوف می‌شود. این چرخش بنیادین در اصول ایران‌شناختی را باید نخست مدیون طرح نظریه «هویت آینه‌ای» و «دستگاه جغرافیایی ایران» دانست. این الگو از تأمل در پدیده‌ها، قلمرو جدیدی از درک و شناخت از ایران و ایرانیت برای ما به وجود آورده که می‌تواند ما را در شناخت بهتر فضای ایران، ارتباط منطقی‌تری با محیط و فهم تفاوت‌های فرهنگی و چرایی مانایی ایران در طول اعصار کمک کند. بنابراین، در ایران‌شناختی نه تنها ذهن و طرحواره‌های ذهنی پژوهشگر بلکه طرحواره‌های ذهنی ساکنان و رمزگشایی تصویر ذهنی آنها هم مورد توجه است. در این روش «معناداری زمین» که یک استعاره مفهومی از تأثیر زمین بر فهم و منطق شناخت ساکنان آن است، شکل می‌گیرد.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۹/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۳

تاریخ نشر آنلاین: ۱۴۰۱/۱۰/۱۵

واژه‌های کلیدی:

ایران‌شناختی،
تجربه زیسته،
معناداری زمین،
هویت آینه‌ای،
هویت مکانی.

استناد: رامشت، محمدحسین و محمدیان، عبرت: (۱۴۰۱) ایران‌شناختی، مجله مطالعات ایرانی و اسلام، دوره ۱۲، ش ۴، صص ۳۵-۴۹.

Doi: 10.30484/JII.2022.3029

© نویسندگان، محمدحسین رامشت و عبرت محمدیان،

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران



*مقاله حاضر برگرفته از طرح شماره ۹۸۰۰۵۵۰۵ با عنوان «هویت مکانی، سکونت و نظام سکونتگاهی در سرزمین ایران» است که از پشتیبانی معنوی و مادی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور برخوردار است.



مقدمه

دموکراسی معرفتی^۱ از جمله واقعیت‌های جدیدی است که در حوزه دانش^۲ بشری مطرح است. پس از چند دهه، اندیشمندان و معرفت‌شناسان معترف شدند که دانش بشری را نمی‌توان به علم تجربی^۳ محدود دانست بلکه زبان، ادبیات، هنر، موسیقی و غیره همگی لایه‌هایی از قلمرو دانش بشری هستند (Cleland, 2002). از اینرو چندی است که به مدد دیدگاه‌های تأویلی^۴، بحث تکثر روش‌های شناخت‌شناسی مطرح شده‌است و غیر از حس و روش‌های تجربی، دیگر ابزار و موارد شناخت نیز جزء معرفت دانش شناخته می‌شوند (هلالی، زمانی، ۱۳۸۷). با ورود حوزه ایران‌شناختی^۵ به عرصه جدید دانش و به کار بردن تحلیل‌های زبان‌شناختی و نشانه‌شناسی، مفهوم «زمین-متن»^۶های ایران تبلور یافت. این شیوه جدید، چشم‌اندازهای متنوع ایران را متون نانوشته‌ای در نظر می‌گیرد که هر منظر آن، ترکیبی از پاراگراف^۷ جمله^۸ و واژه^۹ تلقی شده و با نگاهی همدید^{۱۰} به تفسیر منطق چیدمان^{۱۱} فضایی آنها مبادرت می‌شود. این تغییر معرفتی این معنا را می‌رساند که شناخت متن‌های گوناگون ایران زمین از راه فهم و تفسیر آن صورت خواهد گرفت و تحلیل نشانه‌شناسی، معناشناختی و روش‌مندی‌سازی آنها تا رسیدن به میدان‌های معنایی و کاربردشناسی آن ادامه خواهد یافت.

بنابراین، بیان تفاوت ایران‌شناسی با ایران‌شناختی به ما کمک خواهد کرد که ایران را نه تنها به‌عنوان حقیقتی صلب، بلکه واقعیتی تفسیر پذیر از یکسو و عاملی در منطق شناخت‌شناسانه افکار و تجارب زیسته ساکنان آن مطرح نماییم. این طرز نگاه، تلقی راز مانایی و ماندگاری این سرزمین به‌عنوان یک واحد فرهنگی را بر ما روشن می‌سازد و افقی جدید از ایرانی که نه بر محور نژاد و یا ملی‌گرایی (ناسیونالیسم)^{۱۲} بنیاد نهاده شده‌است، آشنا می‌سازد و هویت ایرانی را بر اساس نظریه سایر- و رف^{۱۳} (۱۹۶۰) هویتی شناخت‌شناسانه معرفی می‌کند. حال این پرسش مطرح می‌شود: چرا در میان ۱۵ کشور همسایه که همگی دارای تاریخ استقلال هستند، ایران در بستر تاریخ همواره واحدی فرهنگی و مستقل باقی مانده‌است؟ پاسخ این پرسش را می‌توان با استناد به چند نظریه محوری دریافت کرد: در قلمرو شیوه شناخت‌شناسی کارهای بسیاری انجام شده که از مهم‌ترین آنها می‌توان به کارهای ماندگار و ارزشمند اسپیرن^{۱۴}، هیلیر^{۱۵} و هانسون^{۱۶} اشاره کرد. اسپیرن (۱۹۹۸) در کتاب «زبان منظر» چشم‌اندازها را همانند متن زبان دانسته که انسان‌ها در برخورد با چشم‌اندازها توانایی خوانش آن را بر حسب دریافت خرد عاطفی خود به‌دست می‌آورند. هیلیر و هانسون (۱۹۸۴) نظریه «چیدمان فضایی» را در لندن پایه‌ریزی کردند. اساس این نظریه در نحوه ارتباط بین سازمندی‌های اجتماعی و فضا است. این نظریه بر این باور است که فضا، هسته اولیه و اصلی در چگونگی رخدادهای اجتماعی و فرهنگی بوده و روشی فراتر از آنچه در روش علمی بدان استناد می‌شود، است. پژوهشگران ایرانی مانند باباجمالی (۱۳۹۱) رابطه بین هنر فرش و چشم‌اندازها را در ایران به‌خوبی بیان کرده است. نعمت‌الهی (۱۳۹۳) با انتشار مقاله ترامنتیت^{۱۷} به روشنی طرح مبانی تحلیل متن ژنت^{۱۸} را معرفی کرده است. نوجوان (۱۳۹۶) با تبیین رابطه الگوی زندگی عشایر و تغییر آن

با مواجه آنها با زمین لغزه‌ها به تأثیر اداراک چنین مکانیسمی در تغییر اسلوب زندگی کوچ‌نشینان به یکجانشینی اشاره دارد. سلگی، زنگنه‌اسدی، محمدیان (۱۳۹۷) در مقاله «پدیدارشناسی^{۱۹} در ژئومورفولوژی» به مطالعه تفاوت پدیده‌شناسی^{۲۰} و پدیدارشناسی پرداخته و سپس روش شناختی دیدگاه پدیدارشناسی را بیان کرده‌اند. با توجه به اینکه طرح تفاوت علوم تجربی و علوم زمین هنوز در محافل ایران چندان که باید عام نشده است، هدف این مقاله بیشتر معطوف داشتن دیدگاه‌های اندیشمندان ایران به این مسئله است تا شاید تأکیدی دوباره بر این واقعیت، راهی به‌سوی همگرایی بیشتر ایران‌شناختی باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکردی پدیدارشناسی و بهره‌مندی از «تحلیل متن»، شش نظریه جدید در مورد سرزمین ایران را کالبد شکافی معنایی کرده است. برای تحقق اهداف این پژوهش، با اتکا به نظریه «سایر-و رف»، «هویت آینه‌ای ایران»، «هویت مکانی و سازمانی‌های اجتماعی ایران»، «از اصفهان تا قرطبه»، «دستگاه جغرافیایی ایران» و «زبان و ادبیات شفيعی کدکنی» به تحلیل دو ویژگی شناخت‌شناسی مهم ایران مبادرت کرده است. از اینرو منابع شش نظریه یادشده مطالعه و پس از بازخوانی این متون و تحلیل آنها، گزاره‌های استخراج شده مفهومی در مورد ویژگی‌های ایران استنتاج و سپس با دید همدیدی اهمیت هر یک بازشناسی و تبیین شده‌است.

نتایج و دستاوردها

نخست برای تحلیل گزاره‌های اصلی نظریه‌های مورد استفاده در این پژوهش، به شرح مختصری از اصول کلی هر کدام از آنها مبادرت شد و سپس نتیجه کلی به‌صورت گزاره مبنا مشخص می‌شود.

۱- نظریه سایر-و رف:

نظریه سایر-و رف را می‌توان مقدمه ورود زبان‌شناختی در تحول دانش اجتماعی دانست. زیرا این نظریه دیرینه، فهم و منطق تفکر اجتماعات انسانی را تابعی از دستگاه فرهنگی و زبانی آنها می‌داند. همچنین معتقد است جامعه‌ای که دستگاه زبانی و فرهنگی آن با جامعه دیگری تفاوت داشته‌باشد، جهان را یکسان و مانند هم فهم نمی‌کنند و درک افراد از محیط، در واقع از زبان آنها نشئت می‌گیرد. بنابراین زبان‌های مختلف درک و شناخت متفاوتی از محیط را ایجاد می‌کنند (بدخشان، آزموده، ۱۳۹۱).

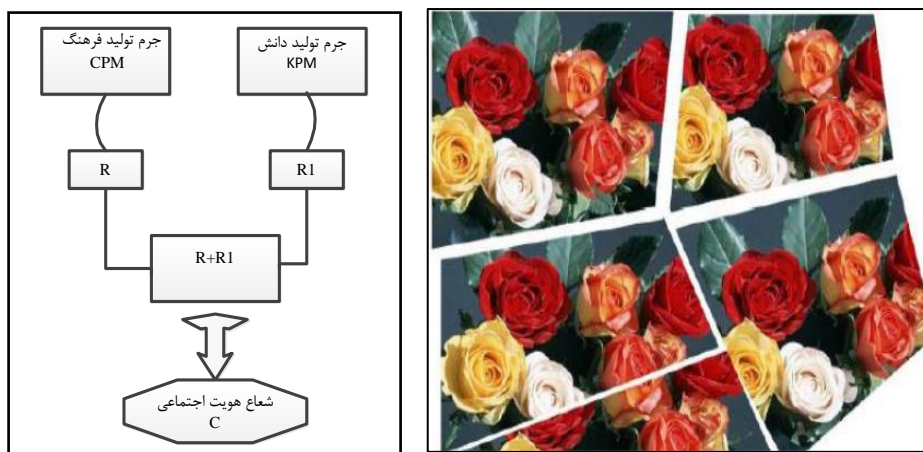
مهم‌ترین گزاره‌ای که از نظریه نسبیت مقوله‌های سایر-ورف می‌توان در این حوزه استخراج کرد این است که: دستگاه زبانی و فرهنگی جامعه ایرانی می‌تواند تعریف‌کننده نوع اداراک و شناخت آن جامعه از عالم باشد.

۲- نظریه هویت آینه‌ای ایران:

نظریه هویت آینه‌ای برای نخستین بار در دومین همایش ملی انجمن ایرانی ژئومورفولوژی در بیست و یکم اسفند ۱۳۹۲ توسط محمودی در دانشگاه تهران ارائه شد. و پس از مراحل قانونی در سال ۱۳۹۷ مورد

پذیرش کرسی نظریه‌پردازی وزارت علوم قرار گرفت. این نظریه با تعریف شاخص‌های جرم تولید دانش (NPM) و جرم تولید فرهنگ (CPM) به محاسبه شعاع هویت اجتماعی ایرانیان مبادرت کرد. در پایان به این نتیجه دست یافت که هویت سرزمین ایران به مثابه دسته گلی در آینه است که با شکست آن همه اجزا دسته گل در تمامی پاره‌های آن منعکس می‌شود و جدا پذیر و انفکاک‌پذیر نیستند (رامشت، محمودی، انتظاری، ولی، ربانی، ۱۳۹۵). همچنین به‌استناد شاخص گوناگونی (دایورسیتی)^{۲۱} ایران و رقوم بالای آن تأیید کرد که پایداری ایران در بستر زمان معلول گوناگونی، تکثر سرزمینی و فرهنگی آن بوده و مانایی آن در بستر تاریخ معلول چنین ویژگی است (شکل ۱).

مهم‌ترین گزاره‌ای که می‌توان از نظریه هویت آینه‌ای ایران برداشت کرد آن است که: ایران پدیده‌ای متکثر کسرناپذیر است و مانایی و ماندگاری آن در طول زمان به این ویژگی بستگی داشته است



شکل ۱: هویت آینه‌ای و محاسبه شعاع هویت اجتماعی ایران (محمودی، ۱۳۹۵)

۳- نظریه هویت مکانی و سازمندی‌های اجتماعی ایران

نظریه هویت مکانی و سازمندی‌های اجتماعی، به‌عنوان رساله دکتری باباجمالی (۱۳۹۱) با موضوع «مؤلفه‌های ژئومورفولوژی و تأثیرات آن بر هویت مدنی و هنر فرش دستباف ایران (نمونه موردی: مدنیت روان و مدنیت غیر روان در ایران مرکزی)»، ارائه و دفاع شده‌است که با اتکا به هویت مکانی در مورد سکونت و مفهوم آن به طرح قواعد چپ‌نش کانون‌های سکونتی در ایران می‌پردازد و حافظه تاریخی طبیعی^{۲۲} ایران در دوران کوتاه‌تر را عامل اصلی در هویت مکانی ایران معرفی کرده است. وی معتقد است آنچه به‌عنوان الگوهای متعدد زیستی مانند شهر، روستا، ایل و غیره وجود دارد ناشی از هویت بخشی مکانی برگرفته از حافظه تاریخ

طبیعی است و نظریه گوردن چایلد^{۳۳}(۱۸۹۲-۱۹۵۷ م) باستان‌شناس استرالیایی (چایلد، ۱۳۵۵) و مارکس^{۳۴} (۱۸۱۸-۱۸۸۳ م) را در مورد تحول و تکوین اجتماعات انسانی رد می‌کند^{۳۵} (جوادی، ۱۳۹۱). به سخن دیگر وی سازماندهی‌های متعدد اجتماعی در ایران را حاصل هویت بخشی مکانی دانسته و آنها را نتیجه تکوین تاریخی و جبری اجتماعی نمی‌داند. محمدیان(۱۴۰۰) بر اساس این نظریه، تعریفی ارائه می‌دهد که می‌توان هویت مکانی را شأن و مرتبت یک مکان در فضا دانست که آن را به قابلیت سکونت متصف داشته است. مهم‌ترین گزاره‌ای که از این نظریه می‌توان دریافت: آنچه به‌عنوان الگوهای متعدد زیستی مانند شهر، روستا، ایل و غیره وجود دارد ناشی از هویت بخشی مکانی برگرفته از حافظه تاریخ طبیعی است. این سازماندهی‌ها مستقل از یکدیگر بوده و سیر جبری تاریخی در آنها دیده نمی‌شود.

۴- از اصفهان تا قرطبه

نظریه «قرطبه تا اصفهان» حاصل برگزاری سالانه بیش از یک دهه حکمت علم در زبان پارسی است که از محقق اقتباس شده است (میرباقری‌فرد، بستانشیرین، ۱۳۸۴). مهدی محقق از پژوهشگران مشهور ایران در زمینه حکمت و علم در زبان پارسی است و بالغ بر ۵۰ جلد از پژوهش‌هایی که وی هدایت آنها را به عهده داشته تاکنون به چاپ رسیده است. چکیده نظرات این پژوهشگر را می‌توان در قالب یک نوار جغرافیایی ترسیم و تحلیل کرد. اگر «هرات» در افغانستان را نقطه شرقی و «قرطبه» در اسپانیا را انتهای غربی نوار حکمت تلقی کنیم، خواهیم دید که در این نوار عرفا و حکمای بسیاری پرورش یافته‌اند. در حالی که مبدأ ظهور اسلام در شبه جزیره عربستان بوده است. دهها عارف، فیلسوف و دانشمند در این نوار به تبیین و تولید محتوای آنچه به پیامبر اسلام وحی شده بود، مبادرت کردند و نحله‌های فکری و فلسفی بسیاری توسط آنها به وجود آمد. البته ایرانیان در این نوار نور و دانش، همواره سرآمد و بلور درخشان این خط به‌شمار آمده‌اند. گزاره‌ای مهمی از نظریه «قرطبه تا اصفهان» می‌توان در این حوزه برگرفت: ایران یکی از اصلی‌ترین خاستگاه‌های حکمت و کانون اشاعه فرهنگ در جهان معرفی شده است.

۵- دستگاه جغرافیایی ایران

دستگاه جغرافیایی ایران (راه‌دان، رامشت، ۱۳۹۵) نظریه‌ای است که ایرانیت را در قلمرو نژاد و قومیت و یا در قلمرو سیاسی ملی‌گرایی نمی‌داند بلکه آن را در حوزه شناخت‌شناسی مطرح می‌کند. به بیانی ساده می‌توان آن را «منظومه‌ای از مفاهیم و استعاره‌های مفهومی» (هاشمی، ۱۳۸۹) دانست که تفاوت‌های محیطی، زبانی، فرهنگی، رفتاری و سازماندهی‌های اجتماعی ایران را در واحدی متکثر تبیین و از منطق هویت مکانی در طرح‌واره‌های شناخت‌شناسانه سرزمینی بر ساکنان آن حکایت می‌کند. این اصطلاح که با مفهوم جدیدی وارد ادبیات ایران شناختی شده، متأثر از بینش معناشناسی است. همچنین بر این نکته تأکید دارد که نقش عوامل و مؤلفه‌های سرزمینی چیزی فراتر از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری‌های متقابل محیط بر انسان است. به بیان دیگر هر جامعه‌ای می‌تواند دارای دستگاه زبانی و یا فرهنگی باشد و نوع فهم و ادراک آن جامعه از پدیده‌های ملموس، تحت تأثیر آن شکل گرفته و معنا پیدا می‌کند. دستگاه جغرافیایی ابزار مفهومی است که الگوهای ادراکی و فهمی ساکنان هر سرزمینی را شکل داده و «معناداری زمین ۲۶» در آن دستگاه توضیح داده می‌شود.

۶- زبان و ادبیات فارسی زبان تمدنی

نظریه «زبان و ادبیات فارسی زاینده مدنیت و هویت» از دیدگاه‌های شفیعی کدکنی اقتباس شده است (حقشناس، ۱۳۹۰). این نظریه درباره توانمندی زبان فارسی و قابلیت گسترش آن در فرهنگ‌ها، صحبت به میان می‌آورد و از زبان و ادبیات فارسی در ارتباط با زایش تمدنی و هویت ساکنان سرزمین ایران، یاد می‌کند. بسیاری از پژوهشگران بر این اعتقادند که هر زبانی نمی‌تواند زایشگر تمدن و هویت جمعی تلقی شود. این پژوهشگر مشهور زبان فارسی معتقد است تمدن‌ها و استمرار حیات آنها به ادبیات و زبان آنها بستگی دارد. اگر زبان و ادبیات ملتی از ویژگی‌های خاصی بهره‌مند نباشد، هرگز آن ملت قادر به ایجاد تمدن در سطح بین‌المللی نبوده و در برابر مدنیت^{۲۷}‌های دیگر دچار ضعف و اضمحلال خواهد شد.

وی در تحلیل نظریه خود به ترفند انگلیسی‌ها برای غلبه بر کشور هند سخن به میان می‌آورد و بیان می‌کند انگلیسی‌ها زبان‌های محلی آنها را ملعبه‌ای برای خود بزرگ‌بینی آنها در مرحله خاصی از تحول مطرح کرده و سپس با گذشت یک نسل چون زبان‌های محلی پشتوانه قوی ادبی و هویتی نداشتند، نسل نو در شبه قاره هند به ادبیات مهاجمان رو آورده و از هویت و اصالت مدنی خود گسیختند. از دیگر وجوه شگفت‌انگیز زبان و ادبیات فارسی قدرت انتشار و گسترش آن است که به این موضوع کمتر پرداخته شده است. زبان فارسی دارای جذابیت خاصی است که در طول تاریخ حتی بدون پشتوانه‌های سیاسی گاه توانسته جوامعی را به سوی خود جلب کند. انتشار و گسترش زبان فارسی در بالکان و هند از جمله شواهدی است که این ادعا را اثبات می‌کند. حال با طرح این نظریه‌ها در مورد ایران می‌توان بحث ایران‌شناختی و کالبد شکافی ایران در قلمرو شناخت‌شناسی را مطرح کرد. اولین مفهومی که باید در مورد ایران مطرح کرد موضوع مکانمندی در ایران‌شناختی است.

۷. مکان‌مندی در ایران‌شناختی

منظور از این مفهوم آن است که آنچه به‌عنوان شناخت برای ما رخ می‌دهد در چهارچوب مکانی که ما در آن سکونت گزیده‌ایم، مطرح است. روز و شب دو استعاره مفهومی از نحوه دریافت نور از خورشید است. بنابراین، برحسب مکان‌های جغرافیایی این دو مفهوم به یک صورت برای ساکنان زمین درک شدنی نیستند. به‌طور نمونه ساکنان مناطق قطبی مفهوم روز و شب را همان‌طور که ساکنان مناطق استوایی درک و شناختی از آن دارند، درک نمی‌کنند. برای همین قوانین رانندگی برای این دو طیف نمی‌تواند مفهوم مشترکی داشته‌باشد. همه این واقعیت‌ها به ما نشان می‌دهد که مکانیسم شناخت در مغز بر اساس مکان صورت می‌گیرد و استعاره‌های مفهومی را از آن الهام می‌گیرد و چنانچه شرایط مکان و فضا تغییر یابد در نوع شناخت ما تأثیرگذار است. می‌توان چنین نتیجه گرفت که فهم و شناخت ما، مکان‌مند است. این معنی حتی در نام‌گذاری و طبقه‌بندی پدیده‌ها هم به‌خوبی قابل ردیابی است. در زبان انگلیسی واژه‌های World, Global, Universal برای مفهومی به کار می‌روند که در زبان فارسی معادل آنها گیتی، جهان و دنیا است. آنچه در طبقه‌بندی این اسامی نزد دو فرهنگ انگلیسی زبان و فارسی زبان اهمیت پیدا می‌کند جنسیت این واژه‌ها است. در زبان فارسی همه

واژه‌های یادشده در زمره اسامی مؤنث طبقه‌بندی می‌شوند. حال آنکه در زبان انگلیسی در اسامی بکارگرفته شده طبقه‌بندی جنسیتی اصلاً مطرح نیست. ایرانیان چه تصویری از این پدیده در ذهن خود داشته‌اند که آن را در ردیف اسامی جنسیتی طبقه‌بندی نموده‌اند؟ و حتی نام‌گذاری خانم‌ها در هر سه واژه متداول است. اما انگلیسی‌زبان‌ها چنین درکی از آنچه ایرانیان فهم کرده‌اند، نداشته‌اند. این موضوع در نزد ایرانیان ربط به مفهوم زایش زمین دارد که حکایت از تفاوت تصور ذهنی شناخته‌شده آنها از این مفاهیم دارد.

در مورد جشن و آیین‌های مردم ایران نیز اگر دقت کافی شود درخواهیم یافت که نوروز با آغاز زمان اعتدال بهاری، مهرگان با آغاز اعتدال پاییزی، شب یلدا با عطف زمان تاریکی و جشن تیرگان درست در منحنی عطف زمان روشنایی هم‌تراز شده‌است. اینها همگی نشان از آن دارد که گردش فلکی زمین به‌ویژه در این عرض جغرافیایی معنایی را برای ساکنان این سرزمین تعریف می‌کند که متفاوت از معنایی است که در مدارهای بالای ۵۰ درجه تعریف شده‌است. بنابراین، ساکنان این خطه با درک چنین معنایی با بروز رفتارهای جمعی که از خود نشان می‌دهند و ما آن را فرهنگ می‌نامیم، فهم خود را از این معناداری تجلی می‌دهند. بنابراین، نباید زیاد تعجب کرد که چرا ملل دیگری که در عرض‌های پایین‌تر و یا بالاتر زندگی می‌کنند چنین مفاهیم دقیقی از گردش زمین را فهم نکنند. در اینجا با این پرسش روبه‌رو هستیم که مبنای تولید معنا در «زمین-متن»‌ها چگونه و در چه فرایندی صورت می‌گیرد؟ «معناداری زمین» همیشه در یک بستر و زمینه خاص ارضی^{۲۸} تولید می‌شود و با مواجه شدن انسان با چشم‌اندازهای متفاوت درک معنایی از آنها نیز متفاوت خواهد بود.

نتایج پژوهش

تحقیقات نشان داد عطف توجه پژوهشگران از ایران‌شناسی به ایران‌شناختی می‌تواند افق‌های جدیدی از فهم شناختی ساکنان سرزمین ایران را بر ما بگشاید که بیشتر به نحوه مکانیسم تأثیر مکان در چهارچوب شناخت‌شناسی ایرانیان منجر می‌شود. تحقیقات ایران‌شناختی می‌تواند تبیین‌کننده بسیاری از رخداد‌های فرهنگی و جشنواره‌های ملی ما و نحوه درک ساکنان سرزمین ایران از مکان زیستی آنها باشد. بررسی‌ها نشان داد این موضوع می‌تواند ما را در فهم تنوع زیستی، فرهنگی و سازمندی‌های اجتماعی موجود در ایران آن هم در قلمرو شناخت‌شناسی یاری دهد. همان‌گونه که در دستگاه جغرافیایی ایران مطرح شد بسیاری از رفتارهای جمعی و فرهنگی ما آموزه‌هایی است که مکان به آنها به‌صورت دانش تجربی و عاطفی القا کرده است. از این رو مفهوم ایرانیت نیز از قالب‌های کلاسیک نژادی، خونی و ملی‌گرایی که معمولاً از پشتوانه‌های علمی مستندی برخوردار نیستند، منفک و جدا می‌شود و ایرانیت در قلمرو شناخت‌شناسی به‌عنوان ساکنان که چون در این مکان زیست کرده‌اند، دارای چارچوب ذهنی و فکری خاصی تحت تأثیر هویت مکانی می‌اندیشند، مطرح می‌شود.

پیوست

۱. دمکراتیک شدن دانش، معطوف به پلورالیسم معرفتی، نسبی‌گرایی معرفتی، پوچ‌گرایی و بی‌معنایی و ضدیت با معنا نیست (ادیب‌زاده، ۱۳۸۸). اگر نتوانیم تنوع در شناخت‌شناسی را به مثابه واقعیت و مقوم حیات انسانی

فهم کنیم، حل درست مسائل انسانی که حال به واسطه استبداد علمی به خطر افتاده، میسور نمی‌شود. البته این چنین پلورالیسمی در شناخت‌شناسی نباید به نفی واقعیت و نفی معنا منجر شود.

2. Knowledge
3. science
4. Paraphrastic
5. Locality in Cognitive Iranology
6. Land -text
7. Land -view
8. Land -feature
9. Land form
10. Synaptic
11. Space syntax
12. Nationalisme
13. Sapir- Whorf
14. Anne Whiston Spirn
15. Bill Hillier
16. Julienne Hanson
17. Transsexuality
18. Gérard Genette
19. Noumenonology
20. Phnomenology
21. Diversity
22. Space Memory
23. V.Gordon Childe
24. Karl Marx

۲۵. دانشمندان علوم اجتماعی معتقد بودند که بشر ابتدا درغارها و سپس به میوه چینی و با پیشرفت اجتماعی به دوره ایل نشینی و چون سکونت را اختیار و کشاورزی را پیشه خود ساخت، روستا نشینی بوجود آمد و در آخرین مرحله تکوینی شهرنشین شده‌اند. به بیانی دیگر الگوهای زیستی، نمادی از تحول تاریخی و تکوینی آنها است. در نظریه هویت مکانی تأیید می‌شود که سازماندهی‌های متعدد اجتماعی با عناوین کوچ‌نشینی، روستائیشینی و شهرنشینی تابعی از هویت مکانی است و به سیر جبر تاریخی آنها مرتبط نیست.

26. Land meaningfulness

۲۷. در دانش ژئومورفولوژی پدیداری به هر مجموعه سکونتی و اجتماعی که دارای نظام حقوقی، فرهنگی، مادی و کالبدی باشد مدنیت اطلاق می‌شود. بنابراین، مدنیت ساکن و مدنیت روان برای سازماندهی‌های اجتماعی یا زمین بوم‌های اجتماعی به کار می‌رود (محمدیان، صفاری، کرم، ۱۳۹۸).

28. land- contex

مآخذ

۱- ادیب‌زاده، مجید (۱۳۸۸). *دموکراسی معرفتی*، انتشارات ققنوس، چاپ اول، تهران.

مجمه مطالعات ایرانی اسلامی، دوره ۱۲، شماره ۴- زمستان ۱۴۰۱، صفحه ۳۵-۴۹

- ۲- اسپین، آن ویستون (۱۳۸۷). *زبان منظر*، ترجمه سیدحسین بحرینی و بهناز امین‌زاده، انتشارات دانشگاه تهران. چاپ دوم، تهران.
- ۳- بابا جمالی، فرهاد (۱۳۹۱). *مؤلفه‌های ژئومورفولوژی و تأثیرات آن بر هویت مدنی و هنر فرش دستیاب ایران (نمونه موردی: مدنیت روان و مدنیت غیر روان در ایران مرکزی)*، رساله دکتری، راهنما محمدحسین رامشت، دانشگاه اصفهان، گروه جغرافیای طبیعی.
- ۴- بدخشان، ابراهیم و آزموده، حسن (۱۳۹۱). *بازاندیشی نسبیت زبانی با رویکرد شناختی و استناد بر داده‌های زبان فارسی، فصلنامه علمی- پژوهشی زبان و ادب فارسی، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج*، (۱۱)، ۲۸-۱.
- ۵- جوادی، رقیه (۱۳۹۱). *اندیشه‌های فلسفی مارکس*، مجله پارسه، (۱۹-۱۸، ۷۹-۵۳).
- ۶- چایلد، گوردن (۱۳۵۵). *انسان خود را می‌سازد*، ترجمه: احمد کریمی حکاک، محمد هل اتائی، انتشارات شرکت سهامی کتاب‌های جیبی (با همکاری انتشارات فرانکلین)، چاپ سوم، تهران.
- ۷- حق‌شناس، محمدعلی (۱۳۹۰). *زبان و ادبیات فارسی در گذرگاه سنت و مدرنیته*. آگهی، چاپ اول، تهران.
- ۸- رامشت، محمدحسین، طیبه محمودی، مژگان انتظاری، عباسعلی ولی، علی ربانی (۱۳۹۵). *هویت مکانی و نقش آن در تبلور حسنه مدنی ایران*، پژوهش‌های ژئومورفولوژی کمی، ۴ (۴)، ۷۱-۵۶.
- ۹- راهدان مفرد، محمد، محمدحسین رامشت (۱۳۹۵). *دستگاه جغرافیایی ایران*، نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایران، چاپ اول، تهران.
- ۱۰- روحانی، مسعود، محمد عنایتی قادی‌کلابی (۱۳۸۹). *مؤلفه‌های هویت ملی در شعر معاصر (مطالعه موردی شعر محمدرضا شفیعی‌کدکنی)*، فصلنامه مطالعات ملی، (۲)، ۱۲۶-۱۰۵.
- ۱۱- سلگی، لیلا، محمدعلی زنگنه اسدی، عبرت محمدیان (۱۳۹۸). *پدیدارشناسی در ژئومورفولوژی*، فصلنامه جغرافیا و توسعه، (۵۴)، ۱-۱۴.
- ۱۲- محمدیان، عبرت (۱۴۰۰). *هویت مکانی، سکونت و نظام سکونتگاهی در سرزمین ایران (در دست پژوهش)*، مسئول طرح: محمدحسین رامشت، صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور.
- ۱۳- محمدیان، عبرت (۱۳۹۸). *منطق چیدمان فضایی سکونتگاه‌های جلگه خوزستان*، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای، (۳۳)، ۱۴۷-۱۶۰.
- ۱۴- میرباقری فرد، سید علی‌اصغر، فاطمه بستان شیرین (۱۳۸۱). *قرطبه و اصفهان و تشابه دو مکتب فلسفی آن*، مجموعه مقالات، همایش بین‌المللی قرطبه و اصفهان دو مکتب فلسفه اسلامی، اردیبهشت‌ماه، اصفهان.
- ۱۵- نعمت‌الهی، فاطمه (۱۳۹۳). *فضای ترامنتی در ژئومورفولوژی*، فصلنامه علمی و پژوهشی، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۵ (۱)، ۱۲۰-۱۰۹.
- ۱۶- نوجوان، محمدرضا (۱۳۹۶). *زاگرس و هویت مکانی*، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۸ (۴)، ۱۶۵-۱۷۶.

۱۷- هاشمی، زهره، (۱۳۸۹). نظریه استعاره مفهومی از دیدگاه لیکاف و جانسون، ادب پژوهشی، (۱۲)، ۱۴۰-۱۱۹.

۱۸- هلالی، فاطمه، طوبی زمانی (۱۳۸۷). علم بومی / از دیدگاه دکتر سید حسین نصر، فصلنامه فرهنگ پژوهش، (۱)، ۱۱۷-۱۵۰.

19- Carol E. Cleland, (2002). Methodological and Epistemic Differences between Historical Science and Experimental Science, *Philosophy of Science*, 69(3), PP. 474-496.

20- <http://www.jstor.org/stable/10.1086/342455>.

21- Hillier, Bill. Hanson, Julienne, (1984). *The Social Logic of Space*, Published by Press Syndicate University of Cambridge.

22- Sapir, E., (1929). *The Status of Linguistics as a Science*. *Language*, 5. 2:207-14.

23- Whorf, B., (1956). *Language, Thought, and Reality: Selected Writings*. ed. By J. B. Carroll, Cambridge, Mass: MAT Press.